

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ КИЇВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра педагогіки та методики навчання іноземних мов**

**Курсова робота з педагогіки
на тему: «Формування готовності до самоосвіти в освітньому процесі
сучасного ліцею»**

Студентки групи **СОа 19-20** денної форми здобуття освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти педагогічного факультету романо-германської та української філології (спеціальність 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями), спеціалізація 014.021 Англійська мова і література, освітньо-професійна програма Іноземні мови та літератури, методика навчання іноземних мов і зарубіжної літератури (англійська мова і друга західноєвропейська мова))

Шхалахова Дар'я Олександрівна

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент
Соловей М.І.

Оцінка за 4-бальною шкалою _____
Оцінка за 100-бальною шкалою _____
Оцінка за шкалою ЄКТС _____

Члени комісії: _____
(підпис) (Прізвище та ініціали)

(підпис) (Прізвище та ініціали)

(підпис) (Прізвище та ініціали)

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ГОТОВНІСТЬ ДО САМООСВІТИ ЯК ПЕДАГОГІЧНЕ ЯВИЩЕ.....	6
1.1 Систематизація підходів до дослідження самоосвіти та історія її розвитку в Україні.....	6
1.2 Психолого-педагогічні критерії визначення готовності школярів до самоосвіти.....	12
РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО САМООСВІТИ	
2.1 Шляхи формування готовності до самоосвіти в Україні..	22
2.2 Дослідження методів розвитку готовності до самоосвіти в процесі навчання на прикладі Фінської системи.....	33
ВИСНОВКИ	39
РЕЗЮМЕ	41
АБСТРАКТ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	45
ДОДАТКИ	54

ВСТУП

Актуальність дослідження. Формування самостійності учня – одна з головних проблем навчання та наuczіння, а самоосвітня діяльність учня визнається «верхівкою його розвитку як суб'єкта навчально-пізнавальної діяльності».

З давніх-давен існує відоме прислів'я: *«Дай людині рибу, і ти нагодуєш її тільки раз. Навчи її ловити рибу, і вона буде годувати себе рибою все життя»*.

З цього прислів'я можна зробити висновок, що забезпечення людини готовим рішенням на поточний момент може мати корисний ефект, однак це не гарантує успіху в майбутньому. Важливо навчити людину самостійно розв'язувати проблеми та досягати поставлених цілей. Шкільна освіта може надати учням основні знання та стимулювати їх бажання добре вчитися, але вища освіта та життя після неї потребують навичок самоосвіти. У світі, де знання швидко застарівають та змінюються, важливо розвивати здатність до навчання протягом життя. Саме тому, головною метою сучасного ліцею є не лише передача знань, але й формування в учнів готовності до самоосвіти.

Про проблеми формування готовності до самоосвіти студентів писали різні дослідники, такі як О.Я. Айзенберг, В.К. Буряк, М.В. Косенко, П.Г. Сидорчук, та інші. Окрім того, деякі науковці, зокрема Г.М. Серіков, Н.М., зосереджували свою увагу на пошуку шляхів формування готовності до самоосвіти майбутніх педагогів. Попри правильність ідей, викладених в проведених дослідженнях, ми вважаємо за необхідне дослідити шляхи їхнього інтегрування в освітню систему України.

3 березня 2020 року освітня система України зіткнулася із першим випробуванням – пандемією. Внаслідок цього, вчителі та учні мали швидко адаптуватися до дистанційного формату навчання.

24 лютого 2022 року Україна стала жертвою повномасштабного вторгнення з боку держави-агресора. В результаті дислокації, перебоїв електроенергії та недоліків дистанційного формату навчання існує ймовірність виникнення таких проблем, як: академічна недоброчесність, знижена відвідуваність, втрата мотивації і, як наслідок, стагнація навичок саморегуляції та самоосвітньої діяльності учнів.

Актуальність проблеми та її недостатня дослідженість зумовили вибір теми нашого дослідження.

Об’єкт дослідження: самоосвіта школярів

Предмет дослідження: шляхи формування готовності школярів до самоосвіти.

Мета дослідження: обґрунтувати сутність самоосвіти школярів, описати шляхи роботи сучасного ліцею з формування готовності учнів до самоосвіти.

Досягнення сформульованої мети передбачає вирішення конкретних завдань:

1. Розкрити поняття самоосвіти та готовності до самоосвіти.
2. Описати історію виникнення питання про самоосвітню діяльність школярів та її дослідження в Україні.
3. Дати характеристику психолого-педагогічним критеріям визначення готовності школярів до самоосвіти
4. Систематизувати шляхи формування готовності до самоосвіти в Україні
5. Дослідити практики формування самостійності в навчанні за Фінською системою.

Для досягнення мети та розв'язання завдань було використано такі **методи** дослідження:

1. **Теоретичні** (вивчення філософських та психолого-педагогічних джерел, порівняльний аналіз для виявлення сутності дослідженого явища, систематизація даних про емпіричний вітчизняний та зарубіжний досвід)
2. **Емпіричні** (опитування вчителів з метою накопичення емпіричних даних)

Практична частина нашого дослідження проводилася шляхом з'ясування актуальних шляхів формування готовності до самоосвіти сучасного НВК «Загальноосвітня школа I-III ступенів – ліцей» м. Ананьєва Одеської області. а також шляхом дослідження закордонного досвіду формування готовності до самоосвіти у школі Montessori, Велика Британія.

Курсова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, резюме українською та англійською мовами, списку використаної літератури і додатків.

РОЗДІЛ 1. ГОТОВНІСТЬ ДО САМООСВІТИ ЯК ПЕДАГОГІЧНЕ ЯВИЩЕ

1.1 Систематизація підходів до дослідження самоосвіти та історія її розвитку в Україні

Формування готовності до самоосвіти має глибокі корені в історії педагогіки. У давнину такі мислителі як Арістотель, Платон, Сократ досліджували питання самовдосконалення та розвитку особистості. Однак, педагогічне обґрунтування теорії самоосвіти належить таким відомим представникам світової педагогічної думки, як А. Дістервег, Д. Локк, Я. Коменський, Ж.-Ж. Руссо. Вони докладно розглядали сутність самоосвіти, її значення у формуванні особистості та окреслили загальні шляхи формування готовності до неї.

У вітчизняній педагогіці гуманістичні традиції розвитку та самовдосконалення особистості знаходять свої корені в Ярослава Мудрого, Володимира Мономаха, Петра Могили та Григорія Сковороди. Ідея самоосвіти шкільної молоді була яскраво втілена в працях відомих вітчизняних педагогів, таких як К. Ушинський та його послідовники С. Васильченко, Б. Грінченко, М. Демков, М. Корф, С. Миропольський, В. Сухомлинський та інші.

Існує велика кількість визначень поняття "*готовність*", яка залежить від різних підходів і дослідників, що займаються вивченням проблем формування готовності майбутніх вчителів до педагогічної діяльності. При цьому, на сьогодні, особливий інтерес представляє вирішення проблем формування різних типів готовності, таких як:

- 1) **професійна** (М.Г. Вієвська) [14]
- 2) **професійно-естетична** (М.В. Веселовська) [13]

3) **психічна** (А.О. Деркач, Т.В. Іванова, В.О. Молякота та інші) [23]

4) **морально-психологічна готовність** [13] (Див додаток А)

Деякі дослідники розглядають готовність як установку (Д. М. Узнадзе) [74], якість особистості, психічний стан (А. Ц. Пуні) [64], як синтез властивостей особистості (В. А. Крутецький) [42] або як складний психічний процес (В. О. Сластьонов, Л. В. Григоренко та інші) [70, 18].

Ми схильні погодитися із тим, що готовність – це психічний стан або складний психічний процес, проте, ми також вважаємо, що визначення поняття готовності є взаємодоповнюючими.

Якщо феномен готовності ми можемо підкріпити визначенням, то поняття готовності до самоосвіти, попри поглибленість його дослідження (А. К. Громцева, О. Я. Айзенберг, Г. М. Серіков, В.К. Буряк) [21, 5, 68, 9], не має загальноприйнятого визначення. Тому, ми вважаємо за потрібним звернутися до визначень сутності поняття «самоосвіта».

Самоосвіта – поняття, яке детально вивчається не лише в педагогіці, але і в інших галузях, зокрема, у філософії, акмеології, психології та соціології. З точки зору педагогіки, самоосвіта є процесом, який потребує спеціального педагогічного забезпечення та впливу. Однак, вона не є результатом випадкових обставин, а залежить від спеціальної організованої діяльності, якісної педагогічної підтримки та впливу (А.К. Громцева, Г.М. Коджаспірова, Б.Ф. Райський та інші) [19,36, 65].

Оскільки у науковій літературі можна знайти різноманітні визначення самоосвіти, ми можемо виокремити декілька ключових характеристик: самостійний пошук, здобуття знань, високий інтерес та постійний розвиток.

Згідно з «Українським педагогічним словником» С. Гончаренка (1997), *«самоосвіта* – освіта, яка набувається в процесі самостійної роботи без проходження систематичного курсу навчання в стаціонарному навчальному

закладі. Самоосвіта є невід'ємною частиною систематичного навчання в стаціонарних закладах, сприяючи поглибленню, розширенню і більш міцному засвоєнню знань» [16].

Спочатку самоосвіта була розглянута як доповнення до категорії освіти та використовувалась для досягнення конкретних освітніх цілей, таких як розвиток волі [6], подолання недоліків та підвищення рівня інтелектуального самовдосконалення. Пізніше ідея взаємозв'язку між освітою та самоосвітою була подальше розвинута у працях деяких вчених, таких як, А.І.Кочетов та ін. [41], Зміст, структура та сутність самоосвіти досліджувалися в роботах І.Л.Науменко [55]

Згідно з М.Д. Касьянком, *самоосвіта* – це процес самостійного оволодіння цілісною системою знань і умінь, поглядів і переконань, прогресивним досвідом у певній сфері діяльності, керований особистими та суспільними інтересами. [35] А.К.Громцева розглядає самоосвіту як цілеспрямовану систематичну пізнавальну діяльність самої особистості, яка керується вказаною діяльністю з метою вдосконалення своєї освіченості [20].

Згідно з різними підходами до визначення самоосвіти, її можна розглядати як форму отримання та поглиблення знань (Г.Б.Бичкова, С.Лебедев) [7]; процес розвитку інтелектуальних якостей та розумових здібностей (О.І.Кочетов) [41]; вид пізнавальної діяльності (І.Ф.Гончаров, Н.В.Косенко, П.Г.Пшебильський) [17]; засіб саморозвитку творчої першооснови особистості та коректування її розумової діяльності (Л.І.Рувінський) [67]. (Див. додаток В).

Аналіз трактувань поняття самоосвіти, які були наведені, дозволяє виділити три різні підходи до його розуміння. Перший підхід, запропонований М.М. Заборщиковою, В.В. Новічковим та П.Г. Пшебильським, описує самоосвіту як цілеспрямовану та плановану самостійну роботу вчителя з метою підвищення своєї професійної майстерності [26]. У цьому випадку самоосвіта

розглядається як суто професійна функція, а мета її здійснення пов'язується з підвищенням продуктивності педагогічної діяльності. Другий підхід, запропонований Н.В. Козієвим та іншими, дозволяє тлумачити поняття самоосвіти як «індивідуально-особистіський процес цілеспрямованого та систематичного поліпшення, вдосконалення, розвитку себе та своєї діяльності» [53]. При цьому, особистісний характер самоосвіти як саморозвитку передбачає наявність процесу самопізнання, як описали Н.Ю. Кулюткін та Г.С. Сухобська [44, 54]. Керуючись третім підходом, запропонованим Л.Г. Борисовою, Г.Б. Бичковою, А.П. Владіславцевим та П.Г. Пшебильським [46], можна розглядати самоосвіту як вид, форму та засіб пізнавальної діяльності.

Оскільки метою даної курсової роботи є обґрунтувати сутність самоосвіти учнів і проаналізувати ефективність роботи сучасного ліцею з формування готовності учнів до самоосвіти, ми будемо посилалися на підхід, запропонований Н. В. Козієвим [53].

Попри те, що поняття "*самоосвіта*" досить старе і може бути прослідковано у багатьох культурах та історичних періодах, як окрема тема в наукових дослідженнях та педагогічній практиці, воно набуло значної популярності лише у другій половині ХХ століття.

Зокрема, Д. Локк, Г. Сковорода, К. Ушинський та В. Сухомлинський [47, 69, 75, 71] у своїх працях розкривали роль самоосвіти у становленні особистості та визначали загальні шляхи її формування.

У сучасній педагогічній науці проблема формування готовності учнів до самоосвіти продовжує бути актуальною. В дослідженнях А. Громцевої, В. Ільїна, Г. Закірова, Л. Земської, Н. Іванової, І. Колбаско, Л. Колеснік, М. Кузьміної, Ж. Нусінової, Н. Черніловської та інших науковців вивчалися різні аспекти цієї проблеми. [11, 12, 15, 45, 52, 31, 39, 43, 58, 77]

В Україні поняття самоосвіти використовувалися ще з радянських часів, коли акцент робився на розвиток ініціативності та самостійності учнів. Проте, під час радянської епохи самоосвіта була вузько спрямована і обмежена державними програмами та стандартами.

Після незалежності України в 1991 році в педагогічному процесі почали використовувати нові методики, в тому числі й ті, що спрямовані на розвиток самоосвіти учнів.

Активне впровадження самоосвіти як важливого елемента педагогічного процесу стало можливим тільки після прийняття Закону України "Про освіту" у 1991 році. Цей закон встановив принципи, які гарантують право на навчання та саморозвиток кожній людині. Українські заклади освіти, в тому числі і школи, стали реалізовувати ці принципи, впроваджуючи нові методики та підходи до навчання, які забезпечують розвиток самостійності та ініціативності учнів. [28]

Державний стандарт початкової і базової середньої освіти теж згадує самоосвіту. Зокрема, у розділі 3 "Зміст навчання" цього стандарту зазначено, що однією з ключових компетенцій учнів повинна бути "саморозвиток та самовдосконалення". Також у розділі 5 "Організація навчально-виховного процесу" вказано, що учні повинні розвивати навички самостійного пошуку та аналізу інформації, а також уміти самостійно вирішувати навчальні завдання. [22]

Основні орієнтири виховання учнів перших одинадцятих класів загальноосвітніх навчальних закладів також вказують на важливість самоосвіти. У розділі 3 цього документу зазначено, що метою виховання на цьому етапі є формування основних культурно-моральних якостей особистості, зокрема, "розвиток самостійності, творчого мислення, культури самовиховання та саморозвитку". [56, 59]

Також варто зазначити, що законодавство освіти України в цілому містить низку нормативних актів, які стосуються самоосвіти. До таких актів можна віднести, наприклад, Положення про дистанційну освіту, Положення про порядок організації самоосвіти працівників освіти тощо. [62, 63]

Український уряд також активно розвиває Нову українську школу (НУШ), яка базується на принципах компетентнісного підходу, диференційованого навчання та самоорганізованого навчання. В концепції НУШ, яка була затверджена урядом в 2016 році, зазначається, що самоорганізоване навчання має бути однією з основних складових процесу навчання, а учні повинні розвивати навички самостійного пошуку, аналізу та оцінки інформації. [40]

Компетентність "Уміння вчитися впродовж життя" є однією з ключових компетентностей Нової української школи (НУШ). Вона передбачає, що учні повинні мати здатність постійно навчатися протягом життя, знаходити та засвоювати нові знання, вміння та навички, які вони потребують в своєму професійному житті. [40]

Компетентність "Уміння вчитися впродовж життя" також включає у себе навички організації власного та колективного навчання, що передбачає здатність ефективно керувати ресурсами та інформаційними потоками, визначати навчальні цілі та способи їх досягнення, а також вміння вибудувати свою освітньо-професійну траєкторію, оцінювати власні результати навчання та навчатися протягом усього життя. [40]

Отже, українське законодавство та педагогічні концепції активно підтримують самоосвіту та сприяють її розвитку в освітніх закладах.

У висновку можна сказати, що самоосвіта є важливим аспектом розвитку людини, і що існує багато різних підходів та визначень щодо цього поняття. Аналізуючи історію розвитку самоосвіти в Україні, можна сказати, що в радянські часи ця тема не отримувала належної уваги, але зараз завдяки реформі Нової української школи та законодавству про освіту, ситуація стала

кращою. Розвивати самоосвіту можна за допомогою різних методів та підходів, які можуть бути використані в школах і ліцеях. Головне завдання педагогів полягає у створенні умов для розвитку мотивації до самоосвіти учнів, що буде корисним для їх подальшого життя.

1.2 Психолого-педагогічні критерії визначення готовності школярів до самоосвіти

За останні роки стало очевидним, що самоосвіта є ключовим елементом успіху в сучасному світі, де знання швидко змінюються, а вимоги до професійних навичок зростають. Однак, не всі школярі мають однакову готовність до самоосвіти, що може стати перешкодою на їхньому шляху до успіху. Тому, вважаємо за необхідне описати психолого-педагогічні критерії визначення готовності школярів до самоосвіти.

Для початку, вважаємо доречним описати компоненти самоосвітньої діяльності, адже це допоможе визначити, які навички та вміння є необхідними для успішної самоосвітньої діяльності, а також які конкретні методи та підходи можна використовувати для розвитку цих навичок.

Отже, готовність до самоосвіти складається з різних компонентів, включаючи уміння, дієвість, усвідомленість та обізнаність, що разом становлять важливу частину освіченості. Згідно з Ю. Калугіним, ці компоненти можуть бути розділені на психологічні та технічні аспекти. [34] Психологічні аспекти включають розвинуті пізнавальні психічні якості, особистісні властивості, усвідомленість та комунікативні якості, тоді як технічні аспекти охоплюють організаційно-управлінські вміння, знання та вміння працювати в інформаційному полі, професійні навички, знання та вміння.

Під час аналізу наукових праць з психології ми встановили, що формування готовності особистості до самоосвіти базується на наступних основних елементах:

1. Тип самоосвіти.

Залежно від типу самоосвіти, який обирає особа, можуть знадобитись різні підходи. Для деяких типів, наприклад, паралельної самоосвіти, може бути достатньо наявних особистісних якостей. Для інших, таких як цілеспрямована самоосвіта, може знадобитися додаткова підготовка. Для інших типів, наприклад, професійної перекваліфікації, необхідна спеціальна підготовка, яка розвине готовність до самоосвіти (Калугін, 2013) [34].

2. Внутрішні протиріччя, які викликають потребу у самоосвіті:

а) протиріччя між наявними знаннями та необхідністю вирішувати нові пізнавальні та практичні завдання;

б) між обмеженою можливістю отримати знання в умовах навчального процесу та бажанням задовольнити пізнавальний інтерес;

в) між наявним рівнем знань та новими вимогами до більш глибокого та досконалого знання як основи для дослідження в даній галузі;

г) між певними методами пізнавальної активності, що притаманні навчанню, та іншими способами задоволення духовних потреб. (за Калугін, 2013) [34].

3. Активні мотиви, які підштовхують людину до постійного навчання, включають в себе переконання в соціальній значимості і важливості систематичного збільшення знань, прагнення до професійного зростання та розширення кругозору, наявність стійких пізнавальних інтересів у відповідній галузі знань, а також особисті переконання, захоплення та інтереси (Калугін, 2013) [34].

4. Особистісні якості, які допомагають досягти успіху та ефективної діяльності, такі як розвиненість творчого потенціалу, працездатність, вміння

досягати поставлених цілей та досягнень у професійній сфері (Зуйкова, 2013; Калугін, 2013) [30, 34].

5. Розвинутисть операційного мислення, таких як аналіз, синтез, порівняння, виокремлення головного, встановлення зв'язків, абстрагування тощо (Б. Райський), а також інтуїція, мислення, уява (Калугін, 2013) [34].

6. Воля та її емоційний фон (Б. Райський) [65].

7. Широкі базові, професійні та політехнічні знання, що є основою пізнавальної діяльності (Б. Райський) [65], а також знання про інформаційне поле, тобто сума всіх інформаційних джерел, з якими може працювати людина (Калугін, 2013) [34].

8. Навички та вміння самостійної роботи в навчанні, які формуються ще в школі (Тучкіна, 2008) [72], а також формування навички самостійного навчання та вміння, різноманітні засоби та форми самоосвіти, як-от експеримент, спостереження, слухання, читання тощо.

9. Оволодіння потрібними вміннями: організаційними (уміння окреслювати перед собою відповідні завдання, шляхи виконання, джерела та обсяг), пізнавальними (як змістовної сторони відповідного пізнавального завдання (Громцева) [19], самоорганізовуватись у пізнавальній активності (обирати форми та джерела самоосвіти, саморегулювати та самоконтролювати діяльність, планувати та організувати власне робоче місце), вибирати мету, методи, вміння самоорганізації й самоконтролю (Серіков) [68].

10. Наявності навичок та вмінь, пов'язаних із роботою з різними джерелами інформації, самоорганізацією (зосередженням на головному, систематизацією та узагальненням вже відомої інформації), контролем себе та вмінням аналізувати досягнені результати відповідно до зусиль, вкладених у самоосвіту (Серіков) [68]. Проте, самоосвіта може реалізовуватися тільки в конкретному контексті діяльності. Внутрішні особистісні потреби та зовнішні

умови виявляються через різні інтереси, такі як професійні, матеріальні, соціально-статусні та духовні. Проте, усі ці інтереси утворюють деяку сукупність.

Узагальнюючи, самоосвіта є свідомою, цілеспрямованою та мотивованою діяльністю, яка підтримується зацікавленістю в професійному самовдосконаленні та поглибленні знань. Згідно з Н. Міняєвою, у вищій професійній освіті ресурс самоосвітньої активності представлений відкритою, динамічною та рівневою педагогічною системою, головною особливістю якої є актуалізація (Міняєва, 2013) [50].

Р.І. Підкастий, А.Е. Пасекунов, залежно від формування кожної складової, виділяють *рівні* готовності до самоосвіти:

1. Готовність до копіювальної діяльності.

На цьому рівні студенти переважно мають зовнішню мотивацію до самоосвіти та низький рівень саморегуляції. Студенти можуть свідомо лише імітувати, копіювати дії вчителя;

2. Готовність до відтворювальної діяльності.

Перевага зовнішньої мотивації залишається. Студенти можуть самостійно відтворити техніку, яку вони навчилися разом з вчителем та використовувати її в подібних умовах професійної діяльності. Рівень саморегуляції досягає середнього;

3. Готовність до правильної самоосвітньої діяльності.

Цей рівень готовності характеризується наявністю внутрішньої мотивації студентів до самоосвіти та високим рівнем саморегуляції. (Див. додаток С)

Згідно зі структурою самоосвітньої діяльності, готовність до цього виду діяльності містить кілька компонентів:

1. **мотиваційний** – позитивне ставлення до самостійної роботи; бажання і потреба в додаткових освітніх заходах;
2. **морально-вольовий** – особистісні риси, що сприяють організації самостійної освітньої діяльності (цікавість, відповідальність, критичність, почуття обов'язку, самовпевненість);
3. **пізнавальний** – здатність визначати та виокремлювати шляхи досягнення мети;
4. **організаційний** – здатність планувати власну діяльність та власний час;
5. **процедурно-операційний** – наявність навичок та вмінь самостійної освітньої діяльності. [61]

Ці компоненти формують два типи готовності:

1. **Психологічна готовність**, пов'язана з мотиваційно-цільовим та рефлексивно-оцінювальним блоками самоосвітньої діяльності, і включає ставлення до завдання, його виконання, потребу в його виконанні, розуміння необхідності самоосвітньої діяльності для становлення фахівця, отримання впевненості у своїх здібностях;
2. **Технологічна готовність**, пов'язана з організаційним та процедурно-операційним блоками самоосвітньої діяльності, та представляє здатність студентів до виконання завдання, тобто рівень компетентності в певній галузі та особистісні здібності.

Обидва типи готовності мають посередній вплив на розвиток рефлексії як метакогнітивної здібності, відповідальної за планування, прогнозування, оцінювання та регулювання власних дій, усвідомлення відповідності отриманих результатів запланованим.

Рефлексія є посередником між двома типами готовності і відповідає за планування, прогнозування, оцінювання та контроль власних дій, а також усвідомлення відповідності між запланованим і отриманим результатом. [61]

Вчені вважають, що прояви готовності до самоосвітньої діяльності включають наступні складові:

1) здатність самостійно знаходити відповіді на актуальні питання шляхом критичного аналізу різних джерел інформації та співвідносити світ знань із світом реалій (П. І. Підкасистий та ін.) [61];

2) усвідомлення відсутності досвіду і знань для вирішення певної проблеми (Л. К. Тучкіна) [72];

3) емоційно-особистісні показники, такі як розуміння значущості самоосвіти, мотивація та позитивні оцінки самоосвіти (Т. Я. Яковець) [78];

4) показники спеціальної освіченості, такі як обізнаність, усвідомленість, дієвість та вмільість (Т. Я. Яковець) [78];

5) показники уміння працювати з джерелами інформації, такі як якість цих умінь, здатність обирати потрібні дії і засоби та виконувати складні дії (Т. Я. Яковець) [78];

6) показники організаційно-управлінських умінь, такі як здатність сформулювати мету самоосвіти, кількість і якість умінь планувати самоосвіту, обирати форму, засіб та метод самоосвіти, а також здатність до цілеспрямованих раціональних дій (Т. Я. Яковець) [78];

7) перетворення зовнішніх цілей самостійної роботи у внутрішньозасвоєні (О. Ф. Федорова) [76].

Відтак, особистість може проявляти готовність до самоосвітньої діяльності шляхом розуміння соціального і особистого значення самоосвіти, позитивної оцінки необхідності самоосвіти, пізнавального інтересу у певній галузі знань, самостійного ставлення перед собою задач та пошуку шляхів їх вирішення, ініціативи у пошуку інформації та її опрацюванні та використанні, а також застосуванні відповідних умінь та навичок. Кожен з цих компонентів може

визначати рівень готовності особистості до самоосвітньої діяльності, і важливим є емпіричне дослідження цих характеристик для визначення їх ефективності. Готовність особистості до самоосвітньої діяльності є стійким психологічним утворенням, що інтегрує різноманітні особистісні якості, здібності, мотивацію, знання, уміння та навички, і вона забезпечує ефективність самоосвіти та призводить до появи нових знань, умінь, навичок, особистісних якостей, поглядів та переконань. Нові особистісні якості, нові погляди та переконання).

Модернізацію процесу самоосвіти учнів можна обґрунтувати на основі теоретичного осмислення та аналізу результатів досліджень відомих учених (Н. Бухлової, А. Громцевої, Ю. Кулюткіна, Г. Сухобської, А. Усової, Т. Шамової та ін.) [11]. Це дозволить нам структурувати зміст самоосвітньої діяльності учня та визначити її етапи та кроки: постановка мети, планування, організація, реалізація та рефлексія.

Пропонуємо розглянути кожен етап:

1) Постановка мети.

На етапі постановки мети учень повинен орієнтуватись та визначити мету самоосвітньої діяльності. Для цього він повинен усвідомити значущість даної діяльності, мати внутрішню потребу в систематичному оновленні й збагаченні знань, уміти оцінювати свої можливості та враховувати ситуації здійснення процесу самовдосконалення. На підставі орієнтації визначається мета щодо самовдосконалення знань, способів діяльності та якостей, при цьому обов'язково передбачається кінцевий результат діяльності та засоби, за допомогою яких можна його досягти.

2) Планування.

Етап планування передбачає проектування конкретних дій, спрямованих на вдосконалення знань, умінь та якостей через самоосвіту, а також менеджмент часу.

Планування передбачає послідовний процес розробки та конкретизації кроків діяльності з метою досягнення кінцевої мети. Важливою складовою етапу планування є використання навичок пошуку джерел інформації та роботи з ними, що базується на самостійній роботі з бібліотекою або інформаційно-навчальним середовищем. Крім того, важливо володіти навичками використання нових інформаційно-комунікаційних технологій для задоволення своїх самоосвітніх потреб та критичного ставлення до отриманої інформації.

3) Етап організації.

На етапі організації необхідно також раціонально розподілити час для ефективного використання ресурсів і успішного виконання завдань.

Підготовка до самоосвіти передбачає також і організацію робочого місця. Організація робочого місця повинна бути раціональною, оскільки недотримання елементарних вимог може спричинити зниження уваги, швидке виснаження та незадоволеність процесом самоосвіти, що може призвести до погіршення якості роботи.

4) Етап реалізації.

Етап реалізації передбачає безпосереднє виконання плану самовдосконалення знань, способів організації діяльності та певних якостей за допомогою засобів самоосвіти.

5) Етап рефлексії.

Під час рефлексії, особистість усвідомлює результат своєї самоосвітньої діяльності, проходячи етапи самоконтролю, самооцінки, самоаналізу та

самокорекції. Вона контролює перебіг самоосвітнього циклу, оцінює його якість та визначає сильні й слабкі сторони своєї роботи, порівнюючи набуте з запланованим. Критичне ставлення до своєї роботи є важливим для адекватної оцінки результатів. Якщо учень робить висновки про неякісне виконання завдань, йому необхідно поставити перед собою мету щодо корекції самоосвітньої діяльності.

Рефлексивні вміння полягають у самозвітуванні, розробці нових завдань та визначенні напрямів удосконалення своєї самоосвіти. Результат такої роботи свідчить про досягнення мети та сприяє власному самовдосконаленню, саморозвитку й самовихованню. У процесі самоосвіти важливі емоційно-вольовий механізм, формування ціннісних орієнтацій та мотивів. Структуру процесу самоосвіти можна представити схематично (Див. додаток Д). [11]

Підсумовуючи проведений аналіз психолого-педагогічних критеріїв визначення готовності школярів до самоосвіти, можна стверджувати, що така готовність є складною, багатовимірною та залежить від багатьох факторів, включаючи розвиток когнітивних та мотиваційних компонентів особистості. Найбільш важливими факторами у формуванні готовності до самоосвіти є: мотивація до самостійної роботи, здатність до самоконтролю та самокерування, розвиток критичного мислення та метакогнітивних стратегій. Доцільною є робота з використанням різноманітних методів та технологій, які сприяють формуванню цих компетенцій, зокрема, використання технологій індивідуальної та колективної роботи, проектного навчання, технології розвитку мислення та інші. Враховуючи психолого-педагогічні критерії, вчителі можуть створити оптимальні умови для розвитку готовності до самоосвіти у своїх учнів, а також контролювати успішність використання шляхів формування готовності до самоосвіти.

РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО САМООСВІТИ

2.1 Шляхи формування готовності до самоосвіти в Україні

Формування готовності до самоосвіти в українській школі є важливим процесом, який допомагає учням стати самостійними учнями та брати відповідальність за власне навчання. Для сприяння розвитку готовності до самоосвіти в українській школі використовуються різноманітні методи, прийоми та засоби, а в шкільних програмах цей процес є пріоритетним.

Ми провели дослідження у сучасному НВК «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – ліцей» м. Ананьєва Одеської області. У цьому ліцеї навчаються учні від 5-го до 11-го класу. [57]

Під час проведення нашого емпіричного дослідження, ми взяли інтерв'ю у Юлії Анатоліївни, вчительки української мови у 5-11 класах. Ми попросили її поділитися власним досвідом щодо формування готовності учнів до самоосвіти в умовах очного та дистанційного навчання, користуючись класними та позакласними заходами. Крім цього, нами було вивчено велику кількість педагогічних джерел, тому посилатимемося зокрема і на них.

В. Сухомлинський казав: «Навчити дитину вчитися та дати їй уміння самостійно підніматися зі сходинки на сходинку довгого шляху пізнання є одним з найскладніших завдань для вчителя». [71] Ми погоджуємося із тим, що це завдання є одним із найскладнішим, але впевнені, що здатні його виконати за умови використання усіх можливих методів та прийомів формування самоосвіти.

Тому, з метою виконання надскладного обов'язку сформувати готовності учнів до самоосвіти, Ананьївський ліцей ставить перед собою наступні завдання:

1. *Створити умов для самореалізації учнів.*

2. *Задовольнити запити та потреби школяра.*
3. *Забезпечити засвоєння учнями ключових компетентностей.*
4. *Розвивати потребу поповнювати знання упродовж життя.*
5. *Виховувати конкурентоспроможну щасливу особистість.*

Педагогічний колектив Ананьївського ліцею працює над розвитком самоосвітньої компетенції учнів у трьох основних напрямках, зокрема:

1) Формування та застосування ефективних форм самоосвіти учнів, які включають:

- a) *Організацію самостійного засвоєння матеріалу на уроках та вдома;*
- b) *Добір цікавого та актуального матеріалу до уроку;*
- c) *Використання творчих методів при виконанні домашніх завдань та самоосвітньої діяльності.*

2) Підготовка учнів до самостійної роботи засобами різних навчальних прийомів, таких як:

- a. *Розвиток навичок письма та читання, усного та писемного мовлення;*
- b. *Оволодіння уміннями працювати з книгою;*
- c. *Засвоєння навичок сприйняття інформації на слух;*
- d. *Вивчення методів складання планів;*
- e. *Розвиток умінь аналізувати умови задач та розв'язувати їх.*

3) Поширення інтересу до самоосвіти серед учнів шляхом:

- a. *Пропаганди самоосвіти серед школярів;*
- b. *Проведення бесід про необхідність самоосвіти;*

с. Облаштування навчальних кабінетів стендами "Учись учитися", "На допомогу учневі", "У світі цікавого", "У світі книг", "Ти цього ще не знаєш" та інші;

д. Визначення пріоритетних знань, які необхідно опанувати самостійно;

е. Залучення батьків до процесу самоосвіти їхніх дітей.

Вчителі Ананьївського ліцею планують активний процес навчання і виховання, але також керуються гаслом: "Менше вчителя – більше дітей".

Для цього вони:

1. Створюють максимально реалістичні ситуації на уроці, включаючи роботу у рекламній агенції, у банку, в редакції газети тощо.

2. Використовують прийом "Незакінчене речення", щоб допомогти учням закінчити свої думки про те, що їм потрібно для кращого навчання та що вони можуть зробити, щоб досягти своїх цілей.

3. Стимулюють співпрацю учнів у групах та парах, використовуючи методи "Навчаючи – вчуся", "Приваблива мета", "Два-чотири – всі разом" та евристичні питання.

4. Забезпечують умови для дослідницько-пошукової роботи у проектах, таких як "Вода – джерело життя", "Тварини проти", "Ідеальна реклама".

5. Застосовують уроки-дослідження, де учні самостійно здобувають знання, розвивають свої дослідницькі навички та співпрацюють між собою, використовуючи різні методи, такі як індуктивний, дедуктивний, евристичний та дослідницький.

6. Застосовують прийом алгоритмізації на всіх уроках, використовуючи алгоритми, пам'ятки та схеми, а також проводять хвилинки ерудита, щоб залучити увагу учнів до новин телебачення у світі науки, спорту, культури тощо.

7. Організують самостійну роботу від простого до складного, щоб стимулювати «розумовий апетит».

Сучасна школа повинна забезпечити досягнення таких освітніх результатів, що відповідають меті розвитку особистості та вимогам суспільства. Для цього важливо допомогти учням опанувати технології життєтворчості та розвинути різні навички саморозвитку, саморегуляції та самооцінки. Завдяки різним методам навчання, діти поступово набувають більшої самостійності. Щоб досягти цієї мети, вчителі залучають учнів до взаємоперевірки завдань, оцінювання вивчених віршів та письмових робіт у зошитах на різних етапах уроку.

Для формування творчої особистості, яка здатна навчатися протягом усього життя, необхідно враховувати три основних аспекти, а саме:

1. Організація спеціальної самоосвітньої навчальної діяльності на уроках.
2. Створення навчального самоосвітнього співробітництва між вчителем та учнем.
3. Застосування методів та прийомів самоосвітньої роботи на уроці, таких як "пастка" (завдання, які не мають розв'язку або складені не за правилами), "каталізатор" (завдання, яке виявляє недостатність знань дитини, мотивує її до самостійного пошуку інформації, спонукає до діалогу з іншими дітьми) та "виручалочка" (завдання на опрацювання пропущеного матеріалу).

Допомога в самоорганізації особливо необхідна учням після закінчення початкової школи, адже до 5 класу структуру дня та освітнє середовище організовував вчитель. Власне, учні ліцею поступово починають відпрацьовувати навички самоорганізації та тайм-менеджменту.

Інна Дьоміна, співзасновниця та керівниця навчального процесу Загальноосвітньої школи *Claris Verbi*, стверджує, що задля допомоги учням вчителі можуть скористатися такими рекомендаціями:

1. Створити позитивне навчальне середовище (пропонується вирішувати проблеми шляхом спільного обговорення та ухвалення рішень, а також використання видів діяльності, що сприяють командній роботі)

2. Чіткі очікування від спільної діяльності (учні почуваються більш впевненими в собі, коли їх повідомляють про алгоритм дій в разі відсутності в школі, дедлайни виконання проектів та контрольних робіт тощо. Також, учням варто розповідати про вміння та навички, які вони можуть отримати по закінченню кожної теми)

3. Надавати інструменти ефективного навчання (використання навчальних тренажерів, якими учні зможуть користуватися самостійно, створення ментальних мап, творчих схем та замальовок, рецензій на фільми, відгуків до творів з літератури тощо. Це допоможе учням самостійно вивчати окремі теми, розробляти навчальні проекти в групі чи самостійно, розвивати самостійність під час виконання домашніх завдань та займатися самоосвітньою діяльністю)

4. Шкільний щоденник як органайзер. (розвивати відношення до щоденника як для планера, в якому варто виконувати різноманітні справи. Альтернативно можна запропонувати учням завести записничок. Цей спосіб допоможе покращити самоорганізацію та тайм-менеджмент учня)

5. Рефлексія (надавання учням можливості рефлексувати, але при цьому давати об'єктивні відгуки й побажання. Такий спосіб допоможе скорегувати

свою поведінку й розвиватиме метакогнітивні навички і навички емоційного копінгу) [24]

За словами пані Юлії Анатоліївни, у 5-8 класах самостійна навчальна діяльність ще не має достатньої орієнтації на результат, тому вчителі повинні використовувати різні методи, щоб активізувати пізнавальні можливості учнів. Під час цього періоду, учні навчаються використовувати пошукові інформаційні системи, зокрема Інтернет, і збільшується їхня внутрішня мотивація.

У старших класах, за її словами, учні готові до самоосвіти, організованої відповідно до їхніх майбутніх спеціальностей. Юлія Анатоліївна вважає, що вчителі повинні використовувати інтерес учнів до певних галузей знань, проте не повинні бути диктаторами, а застосовувати принципи демократії та бути уважними, активізуючи учнів до пізнавальної активності та творчості. Проте, якщо вчителі не забезпечать відповідний контроль та підтримку самостійної навчальної діяльності учнів, це може зіпсувати їхнє ставлення до навчання. Щоб продемонструвати зв'язок між самостійною навчальною діяльністю та шкільним навчанням, вчителі мають продумати способи контролю, які не тільки підсилюють інтерес до навчання, але й допомагають учням бути більш самостійними.

Внутрішньошкільні та міжшкільні змагання, такі як брейн-ринги, вікторини, ток-шоу, олімпіади та конкурси, також є ефективними методами контролю та стимулювання самостійної навчальної діяльності учнів, і активно використовуються в ліцеї.

Як нам вже відомо, одним із компонентів самоосвіти є мотиваційним. Щоб допомогти учням стати самоосвітніми і розвинути необхідні навички, вчитель повинен бути готовим «відкривати вихованцеві можливість знайти собі корисну працю в світі, а з другого – надихнути йому невтомну жадобу до праці», за словами К.Ушинського [33].

Для підвищення рівню мотивації учнів педагогічний колектив Ананьївського ліцею використовує такі вправи, як:

А) Вправа «Притча» (обговорення притчі з метою підвищення вміння до аналізування ситуацій)

В) Вправа «Я все зможу»

Мета цього завдання полягає в тому, щоб підвищити мотивацію до навчання шляхом надання учням впевненості у своїх здібностях, а також в розвитку рефлексії та метакогнітивних навичок, важливих для розвитку навичок самоосвіти. Учасники по черзі розповідають про свої особисті успіхи, наприклад, про те, яку справу вони вміють виконувати особливо добре. Після цього вони обговорюють два питання:

1) Де це вміння може знадобитися їм у житті?

2) Як вони опанували це вміння?

С) Вправа «Будинок моєї мети»

Мета цієї вправи полягає в тому, щоб дати учасникам можливість зрозуміти, як їх життєві цілі можуть бути досягнуті.

Перед початком вправи учасники повинні об'єднатися в групи і намалювати будинок, який символізує досягнення успіхів у навчанні.

У малюнку дах будинку відображає мету, яку потрібно ставити перед собою під час навчання. Стіни показують завдання, які потрібно виконувати, щоб досягти мети. Стежка вказує на методи і способи, якими можна досягти цілі. Будяки й каміння символізують бар'єри, які можуть заважати досягненню мети. Ця вправа дуже влучно перегукується з початковими етапами здійснення самоосвітньої діяльності учня за Н. Бухловою, А. Громцевою, Ю. Кулюткіном, Г. Сухобською, А. Усовою, Т. Шамовою та ін., а саме: постановкою мети, плануванням та організацією. [11]

Д) Вправа «Почати діяти»

Мета вправи полягає в тому, щоб допомогти учням усвідомити важливість своєчасного виконання роботи. Вчитель каже учням: «Якщо ви звикли відкладати роботу в «чорний ящик», спробуйте замість цього зосередитись на важливості вчасного виконання роботи. Розгляньте наслідки, які можуть виникнути, якщо ви не виконаєте певний обов'язок вчасно. Перш ніж відкласти роботу, задайте собі питання, що буде, якщо ви його виконаєте, і що ви втратите, якщо цього не зробите. Якщо вам все ще важко знайти мотивацію, спробуйте зосередитись на першому поштовху до початку роботи.» Проводиться евристична бесіда.

Г) Мозковий штурм «Чому люди не переборюють невдачі»

Учням пропонується висловити свої думки щодо причин, чому люди не можуть подолати невдачі. Вчитель фіксує відповіді на великому аркуші паперу. Наприклад, можливі варіанти відповідей: «Людина не може подолати труднощі через:

- *свій комфорт;*
- *бажання, щоб всі її жаліли і співчували;*
- *боязнь невдачі;*
- *недостатню мотивацію;*
- *відсутність підтримки від інших людей».*

Після того, як учні висловлять свої думки, проводиться підсумок та узагальнення.

Мозковий штурм може бути корисним для розвитку вмінь самоосвіти, оскільки він спонукає учнів до активного пошуку та аналізу інформації, стимулює творче мислення та високий рівень самомотивації. Учні можуть використовувати цю техніку, щоб знайти нові ідеї, пошукати відповіді на питання або розв'язувати складні завдання. [60]

Окрім використання зазначених вправ в класі, вчителі школи м. Ананьєв також використовують різноманітні форми позакласної та позашкільної роботи, такі як бесіди, газетні статті, біографії видатних людей та фільми про самоосвіту, щоб розвивати мотиваційний компонент учнів. Позакласні теми, такі як «Твій резерв часу» або «Споріднена праця як радість», допомагають учням аналізувати свій життєвий простір та показують, як досягти більшого.

Також відвідування виставок, зустрічі з цікавими людьми та обговорення літературних творів допомагають розвивати мотивацію до самоосвіти. В Ананьївській школі неодноразово проводилися екскурсії до шкільного та місцевого історико-художнього музею, де завідувач музею, пан Олександр Шхалахов, проводив пізнавальні бесіди і заохочував учнів задавати запитання.

Екскурсії допомагають збагачувати знання учнів, підвищувати їх інтерес до навчання та розвивати креативне мислення. Крім того, екскурсії можуть допомогти учням розвинути соціальні навички, такі як спілкування з іншими людьми, робота в групах та співпраця. Також вони можуть сприяти розвитку культурної компетентності, оскільки учні знайомляться з історією та культурою своєї країни та інших країн. Екскурсії можуть бути корисним інструментом для викладачів, щоб допомогти учням краще зрозуміти навчальний матеріал, відчувати його живими прикладами та побачити, як він застосовується на практиці.

Педагогічний колектив вчителів ліцею має створювати позитивну емоційну атмосферу, заохочувати учнів до самоусвідомлення, і підтримувати самоутвердження учнів у колективі та сім'ї через самоосвітню діяльність.

Педагогічний вплив на учнів має сприяти позитивному емоційному підкріпленню їх самоосвітньої діяльності, наприклад, заохоченням, похвалою, високими оцінками та довірою вчителя. Хоча, варто пам'ятати, що високі оцінки не мають стати першочерговою мотивацією учня. Учень має відчувати радість від пізнання незалежно від його оцінювання.

Педагогічний колектив ліцею міста Ананьєва не був готовий до пандемії 2019 року. Вчителі не мали належних матеріалів та відповідних навичок роботи з комп'ютером, що негативно відобразилося на відвідуваності та мотивації учнів до навчання. Проте, пізніше пані Юлія та інші працівники школи зуміли адаптуватися до нових умов та дійшли певних висновків:

1. Вчителю потрібно добре володіти комп'ютером та мультимедійними засобами, щоб уникнути нудьги та роздратування учнів через повільну чи неефективну роботу вчителя з презентацією.

2. Мультимедійні засоби, такі як відео, аудіо, ігри та тести на платформах, таких як Kahoot, Quizziz, Quizlet, Wordwall, Flippity, можуть допомогти дітям розвивати ключові навички самоосвіти, такі як критичне мислення, співпрацю, здатність до самостійного навчання та проблемного вирішення. Крім того, мультимедійні засоби можуть підвищити мотивацію та зацікавленість учнів у навчанні, зробивши процес більш привабливим та допомагаючи учням засвоювати матеріал більш ефективно.

3. Інтерактивні онлайн заняття не мають змінитися на лекції. Викладачі іноді роблять помилки та перетворюють їх на лекційні. Це зменшує зацікавленість учнів та увагу до викладача, тому важливо зберігати інтерактивність та залишатися вірним принципам очного навчання.

4. Надсилання сторінок для самостійного опрацювання замість проведення заняття не завжди є ефективним, оскільки учні можуть не мати необхідних навичок або знань для роботи з матеріалом. Щоб підготувати учнів до такої роботи, вчителі можуть використовувати методи, такі як: організація самостійної роботи на занятті, використання мультимедійних засобів та віртуальних платформ. Важливо дати учням достатньо часу на ознайомлення з матеріалами та забезпечити їхнє розуміння шляхом дискусій та перевірки.

Викладачка загальноосвітнього закладу в Ананьєві висловила свою позицію щодо того, що умови війни несприятливі для збереження мотивації та інтересу

учнів до навчання. Було досягнуто спільного висновку, що на початку конфлікту було порушено основні потреби дітей, їхнє життя було під загрозою, що несприятливо вплинуло на їхню здатність до навчання. В умовах стресу здібність до навчання могла значно зменшитися, оскільки це стосується особливостей людської психіки, яка мобілізує всі ресурси для збереження енергії. Таким чином, освітня система України змушена була витримати цей період, не маючи інших можливостей. Ще одною перешкодою стала відсутність книжок НУШ для 5 класу, попри те, що учні вже йдуть за новою програмою. Це суттєво перешкоджає розвитку самоосвітньої компетентності.

Узагальнюючи, можна розподілити вправи, що сприяють розвитку самоосвітньої діяльності, на дві групи: для класної та позакласної роботи.

Види роботи в класі (в умовах очного або дистанційного навчання): використання прийому «Незакінчене речення», методи «Навчаючи – вчуся», «Приваблива мета», «Два-чотири – разом», евристичні питання, організація проектів «Вода – джерело життя», «Тварини проти», «Ідеальна реклама», застосування уроків-досліджень, прийому алгоритмізації, хвилинок ерудита, організація самостійної роботи учнів від простого до складного, застосування таких прийомів самоосвітньої роботи як «Пастка», «Каталізатор», «Виручалочка», створення ментальних мап, творчих схем та замальовок, вправа «Притча», «Я все зможу», «Будинок моєї мети», «Почати діяти», «Мозковий штурм «Чому люди не переборюють невдачі» (та інші види Мозкового штурму), використання мультимедійних засобів: демонстрація відео, програвання аудіо, використання онлайн-платформ; Quizziz може бути використано навіть у класі, інші платформи, такі як Kahoot, Quizlet, Flippity, Wordwall та ін. можна задіяти за умови наявності мультимедійної дошки)

Позакласні заходи та активності: проведення бесід про необхідність самоосвіти (може бути проведено в умовах виховної години), внутрішньошкільні та міжшкільні змагання (брейн-ринги, вікторини, ток-шоу, олімпіади, конкурси, проведення екскурсій

Для наочності пропонуємо переглянути таблицю (див. додаток Г)

Після проведеного аналізу ми дійшли висновку, що в українському ліцеї існують різні способи формування готовності до самоосвіти учнів. Завдяки проведеним заходам, проектам та вправам вчителі можуть допомогти учням розвинути мотивацію до самоосвіти. Наприклад, в ліцеї реалізуються певні методики, які сприяють розвитку самостійності, відповідальності та творчого мислення учнів. Також, вчителі надають можливість учням брати участь у різноманітних проектах, які розвивають навички самоорганізації та самостійності. Всі ці заходи можуть допомогти учням не лише протягом навчального процесу, але і в подальшому житті.

2.2 Дослідження методів розвитку готовності до самоосвіти в процесі навчання на прикладі Фінської системи

Останні роки характеризуються зростанням інтересу до організації загальної середньої освіти як в Україні, так і за кордоном. Українська освітня система проходить реформи, що відбуваються в контексті глобальних змін і спонукають до взаємодії з іншими країнами. Особливий інтерес викликає Фінляндія, яка вже багато років успішно впроваджує систему високоякісної освіти і підготовки школярів до життя та подальшого навчання. Завдяки високому рівню професійної компетентності випускників, сучасній інфраструктурі та значним інвестиціям в розвиток науки і техніки, Фінляндія сьогодні вважається однією з найбільш прогресивних і конкурентоспроможних країн у світі (66)

Фінська система освіти досягла успіху та високої результативності завдяки тривалому та наполегливому процесу, який триває вже протягом десятиліть. Багато країн світу зараз звертаються до досвіду Фінляндії, яка за результатами міжнародних досліджень визнана однією з найкращих освітніх систем у світі та є лідером у Європі за якістю навчання та конкурентоспроможністю випускників. Фінляндія довела, що вдалі реформи в галузі освіти можуть

привести до світового визнання країни з розвиненою системою освіти. Сучасна система фінської освіти цікавить провідних вчених-педагогів як досить успішний феномен, який активно досліджується останні роки. [2]

Фінська система освіти забезпечила високу якість завдяки впровадженню таких принципів, як:

- 1) рівність шкіл*
- 2) рівність навчальних предметів*
- 3) рівність стосовно батьків, вчителів та учнів*
- 4) забезпечення безкоштовної освіти та всього, що стосується навчального процесу*
- 5) індивідуальний підхід до кожного учня*
- 6) практичне навчання*
- 7) довіра до вчителів та учнів*
- 8) Автономія учнів. (66)*

Принципи, якими керується національна освітня система Фінляндської Республіки, зосереджені на тому, що школа - це спільнота, яка навчається. Зокрема:

- 1) Акцентується на формуванні наскрізних навичок учнів, таких як навички навчання, культурна компетентність, взаємодія та самовираження, а також на формуванні активних навичок, які знадобляться учням протягом життя, наприклад, підприємливість, участь, залучення та створення сталого майбутнього.
- 2) Держава надає підтримку шкільній освіті, створюючи нові інструменти та застосовуючи нові технології, такі як доповнена реальність для підтримки нових навчальних програм та розвитку

шкільної культури. Також застосовується дослідницька освітня програма проти булінгу KiVa.

3) Мультидисциплінарне навчання - поєднання змісту різних предметів та вивчення певних тем крізь призму різних предметів.

4) Диференціація – кожен учень індивідуальний, тому вчителі диференціюють свої уроки, застосовуючи на уроках різнорівневі завдання.

5) Різноманітність в оцінюванні учнів - інформація щодо успішності учнів надається систематично. У початковій школі відсутні таблиці успішності, натомість проводяться раз чи два на рік співбесіди з учнями та батьками, вчителі визначають цілі навчання кожного учня та обговорюють з батьками процес навчання, а формулювання оцінок базуються на спостереженнях учителя за прогресом учня на уроці та в різних проектах, завданнях та тестах, які допомагають визначити рівень знань та розуміння предметів. Оцінки вважаються більш індивідуалізованими та розглядаються як засіб допомоги учню покращити свої знання та навички, а не як засіб кари або нагороди.

б) Стимулювання допитливості учнів та навчання за межами класу (сприяння активності учнів) [1]

Фінська система освіти сприяє розвитку готовності до самоосвіти та самоосвітньої діяльності учнів. Ця готовність розглядається як ключовий фактор успіху в житті та розвитку кожної людини. [66]

Однією з ключових особливостей фінської системи є індивідуалізація навчання. Це означає, що учні мають можливість обрати свій власний навчальний шлях, який враховує їхні інтереси, потреби та здібності. Це створює передумови для того, щоб учні розвивали свою самоосвітню діяльність, так як вони мають можливість обрати те, що їх цікавить та прагнуть досліджувати. [66]

Крім того, у фінській системі освіти великий акцент робиться на розвитку критичного мислення та проблемного навчання. Це означає, що учні навчаються розв'язувати складні завдання та аналізувати різні точки зору. Це сприяє розвитку навичок самоосвіти та самостійної роботи, так як учні навчаються самостійно досліджувати та аналізувати інформацію. [66]

До того ж, у фінській системі освіти значна увага приділяється вихованню ціннісних орієнтацій, таких як повага до інших людей, готовність до співпраці та розвиток емпатії. Ці якості є важливими для самоосвіти та самостійної роботи, оскільки вони сприяють розвитку готовності до самоосвіти та самостійної діяльності. [66]

Система нової української школи (НУШ) і фінська система мають схожі підходи до розвитку готовності до самоосвіти/самоосвітньої діяльності учнів, проте є деякі різниці. [40]

Звернемо увагу, що Фінляндська Республіка відіграє провідну роль у трансформаційному процесі шкільної освіти в Україні. Зокрема, відповідно до Угоди між урядом України та урядом Фінляндської Республіки про реалізацію проекту «Фінська підтримка реформи української школи» (2018), уряд Фінляндії фінансово підтримує реформування шкільної освіти в Україні в рамках Програми співробітництва Фінляндії в цілях розвитку [73].

Однією з основних переваг фінської системи є фокус на індивідуальному підході до кожного учня. У Фінляндії учні мають можливість обирати свої курси і викладачів, а також мають можливість самостійно планувати своє навчання. Це сприяє створенню умов для розвитку самостійності та самоосвіти. У НУШ також передбачений індивідуальний підхід до кожного учня, проте цей підхід не настільки широко розгорнутий, як у Фінляндії. [40, 66]

Ще однією перевагою фінської системи є активне використання технологій в навчальному процесі. Учні мають можливість використовувати різні

технології, щоб зробити своє навчання більш цікавим та ефективним. У НУШ також використовуються технології, але не настільки широко, як у Фінляндії.

Недоліком фінської системи може бути те, що вона може бути досить консервативною. Наприклад, незважаючи на те, що у Фінляндії використовуються різні методи навчання, система навчання здебільшого базується на традиційних підходах. У НУШ також може бути консервативність, оскільки вона заснована на національних традиціях та цінностях.

Можна зазначити, що відмінність у підходах до самоосвіти у Фінляндії та Україні полягає в тому, що в першій країні цей процес відбувається більш системно та структуровано, а у другій – це ще в процесі формування. В Фінляндії діти вже з раннього віку залучаються до самоосвіти, створюючи свої власні цілі та співпрацюючи з вчителями, які допомагають їм розвивати навички самоорганізації та самоуправління.

У НУШ також є певні ініціативи щодо самоосвіти, такі як використання різноманітних методів навчання, спрямованих на розвиток навичок самоорганізації та самоуправління, а також надання можливостей для навчання поза межами класу. Однак, ці ініціативи ще не є стійкими та поширеними в педагогічній практиці.

Перевагою Фінської системи є те, що вона вже довгий час показує свою ефективність та високі результати у галузі освіти, зокрема в розвитку навичок самоосвіти. Недоліком є те, що ця система була розроблена для конкретних умов та культурних традицій Фінляндії, тому необхідно бути обережним при її впровадженні в інших країнах.

У НУШ перевагою є те, що вона створена з урахуванням національних особливостей та потреб суспільства України. Однак, недоліком є те, що ця система ще не має досвіду та результатів у довгостроковій перспективі, тому її ефективність ще не є повністю відомою і потребує подальшого дослідження

та оцінки в контексті української освіти. Крім того, можуть виникати труднощі при впровадженні самоосвітньої діяльності в учнів, особливо у тих, хто не має достатньої мотивації або самодисципліни для самостійного навчання. Водночас, зазначені недоліки не є непереборними, адже їх можна подолати шляхом створення сприятливих умов для самоосвіти, таких як доступ до різноманітних ресурсів та підтримка вчителів та батьків. [40, 66]

Проаналізувавши шляхи формування готовності до самоосвітньої діяльності у Фінляндії та порівнявши Фінську систему з концепцією НУШ, можемо зробити висновок, що в Україні впровадження кращих практик фінської освіти допомагає нам на нашому шляху до модернізації шкільної освіти. Педагогічний супровід фінських експертів є важливою передумовою для забезпечення принципів рівності, безкоштовного навчання, індивідуальної траєкторії навчання учня, практико-орієнтованих предметів та формування довіри, добровільності та самостійності.

Проте, важливо враховувати культурні особливості кожної країни, тому оптимальним рішенням є комбінація "20% фінської моделі" + "20% сінгапурської моделі" + "60% національної моделі". Україна вже зробила вагомий крок у покращенні якості вищої освіти та її наближенні до європейських стандартів, розпочавши складні реформи у цій галузі.

ВИСНОВКИ

Самоосвіта є ключовим елементом для досягнення успіху в будь-якій сфері життя. В наш час, коли світ змінюється зі швидкістю світла, важливість самоосвіти неможливо переоцінити. Здобуття нових навичок та знань стає не тільки питанням конкурентоспроможності, а й ключовою умовою особистого й професійного зростання. Але щоб отримати користь від самоосвіти, потрібні наполегливість, систематичний підхід та постійна увага до розвитку власних здібностей. А для того, щоб забезпечити успіх в житті учнів сучасного ліцею, вчителі мають прикласти щонайбільше зусиль для того, аби впоратися із цим важким завданням, і розвинути в своїх учнів уміння навчатися впродовж життя.

В результаті проведеного дослідження ми зробили висновок, що формування готовності до самоосвіти є актуальною та важливою задачею для сучасної освіти в Україні, особливо в наш час, коли перед освітньою системою з'являються перешкоди у вигляді пандемії та повномасштабної війни.

В теоретичній частині нашої роботи ми проаналізували історію розвитку самоосвіти в Україні, систематизували різні підходи до її дослідження та визначили психолого-педагогічні критерії, які допоможуть оцінити готовність школярів до самоосвіти.

У практичній частині нашої роботи ми проаналізували різні шляхи формування готовності до самоосвіти в Україні та дослідили використання Фінського методу в цьому контексті. Ми виявили, що попри те, що між Українською концепцією НУШ і Фінською системою є деякі відмінності, обидві системи на правильному шляху.

Отже, можемо стверджувати, що в нашій роботі ми обґрунтували сутність самоосвіти школярів, та описали шляхи роботи сучасного ліцею з формування готовності учнів до самоосвіти.

У висновку, формування готовності до самоосвіти є складним та багатограним процесом, який вимагає індивідуального підходу та використання різноманітних методик та підходів. Продовження дослідження цієї теми та розвиток педагогічної практики в цьому напрямку можуть допомогти покращити результати навчання та розвитку самоосвітньої діяльності школярів.

РЕЗЮМЕ

Самоосвіта – це ключ до досягнення високих результатів у будь-якій галузі. Вона дозволяє розвивати свій потенціал та набувати нові знання та навички, що є критично важливими у світі, де технології та інформація змінюються зі швидкістю світла. Самоосвіта потребує від людини наполегливості, самодисципліни та постійної праці над собою, але настільки вигідна, що важко переоцінити її значення.

Суспільна та педагогічна значущість проблеми зумовили вибір теми курсової роботи: "Формування готовності до самоосвіти". Робота складається зі вступу, двох розділів, п'яти додатків та містить 58 сторінок.

В першому розділі роботи систематизовано підходи до дослідження самоосвіти та її історію розвитку в Україні, а також розкрито психолого-педагогічні критерії визначення готовності школярів до самоосвіти.

У другому розділі роботи розглянуто, яким чином педагоги формують готовність до самоосвіти в Україні на прикладі НВК «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – ліцей» м. Ананьєва Одеської області, а також досліджено шляхи формування готовності до самоосвітньої діяльності за умови використання Фінського методу.

Результати дослідження свідчать про те, що формування готовності до самоосвіти є актуальною проблемою в сучасних умовах та може бути досягнуте за допомогою різноманітних підходів та методів навчання.

Ключові слова: самоосвіта, готовність до самоосвіти, самоосвітня діяльність, ліцей, НУШ, Фінська методика.

ABSTRACT

Self-education is the key to achieving high results in any field. It allows individuals to develop their potential and acquire new knowledge and skills, which are critical in a world where technology and information are changing at lightning speed. Self-education requires perseverance, self-discipline, and constant self-improvement, but its benefits are so significant that its value cannot be overestimated.

The social and pedagogical significance of the problem has determined the choice of the topic of the course work: "Formation of readiness for self-education." The work consists of an introduction, two sections, five annexes, and contains 58 pages.

The first section of the paper systematizes the approaches to the study of self-education and its history of development in Ukraine, as well as reveals the psycho-pedagogical criteria for determining students' readiness for self-education.

The second section of the paper discusses how teachers develop readiness for self-education in Ukraine using the example of the Ananiv General Education School I-III stages - lyceum in the Odessa region, as well as explores ways of forming readiness for self-educational activities using the Finnish method.

The results of the study indicate that the formation of readiness for self-education is a relevant problem in modern conditions and can be achieved through various approaches and teaching methods.

Keywords: self-education, readiness for self-education, self-educational activities, lyceum, New Ukrainian School, Finnish method.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. 6 Key Principles That Make Finnish Education a Success:
<https://www.edsurge.com/news/2018-07-31-6-key-principles-that-make-finnish-education-a-success>
2. http://www.mckinsey.com/client-service/social-sector/resources/pdf/Worlds_School_Systems_Final.pdf
3. McKinsey & Company, How the World's Best-performing School Systems Come Out on Top, 2007. — Режим доступа:
4. Organization for Economic Co-operation and Development (OECD).
URL: <http://www.oecd.org>
5. Айзенберг, О. Я. (2017). Готовність педагогічних кадрів до самоосвіти в умовах інноваційного розвитку освіти. Освітологічний дискурс, 3, 40-51. DOI: <https://doi.org/10.28925/2226-3012.2017.3.4051>.
6. Антипова В. В. Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до самоосвіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / В. В. Антипова; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. – К., 2006. – 201 с.
7. Бичкова Г.Б., Лебедев С.А. Самоосвіта як форма навчання в умовах освіти дорослих. Новітні технології навчання. 2016. Т. 73. № 3. С. 61-65.
8. Борисова Л.Г., Бичкова Г.Б., Владіславлев А.П., Пшебильський П.Г. Самоосвіта вчителя в умовах модернізації освіти. // Педагогіка вищої та середньої школи. 2010. № 28. С. 7-11.
9. Буряк, В. К. (2013). Професійна самоосвіта як чинник розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів. Педагогічний дискурс, 16, 39-47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddis_2013_16_9 (дата звернення: 12.05.2023).

10. Буряк, І.А. Педагогічні аспекти самоосвітньої діяльності студентів вищих навчальних закладів. // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – 2012. – Вип. 16. – С. 22-30.
11. Бухлова Н. О., Громцева А. А., Кулюткін Ю. Ю., Сухобська Г. В., Усова А. І., Шамова Т. В. та ін. Модернізація процесу самоосвіти майбутніх вчителів: теорія і практика: монографія / за ред. Н. О. Бухлової, А. А. Громцевої. - Харків: Видавництво Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 2018. - 256 с.
12. В. Ільїн. Проблеми формування готовності учнів до самоосвіти в сучасній освітній парадигмі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / В. Ільїн. – М., 2013. – 214 с.
13. Веселовська, М.В. Професійно-естетична готовність майбутнього вчителя музики до викладання естетичного циклу у загальноосвітніх навчальних закладах [Текст] / М.В. Веселовська // Музикальне мистецтво в освіті. – 2019. – № 2. – С. 30-34.
14. Вієвська, М.Г. Професійна готовність майбутнього вчителя початкових класів до реалізації вимог стандартів до початкової освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/psp/2013_2/13vmrvpc.pdf (дата звернення: 12.05.2023).
15. Г. Закіров. Формування готовності учнів до самоосвіти в процесі навчання: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Г. Закіров. – Казань, 2008. – 204 с.
16. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997.
17. Гончаров І.Ф., Косенко Н.В., Пшебильський П.Г. Самоосвіта як вид пізнавальної діяльності. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2018. Т. 1. С. 23-28.

18. Григоренко Л. В. Готовність педагога до інноваційної діяльності: теоретичні та прикладні аспекти. Київ, 2013.
19. Громцева А.К. Особливості самоосвітньої діяльності студентів у процесі навчання вищому навчальному закладі. Педагогіка і психологія вищої та середньої школи. 2005. №3. С. 11-19.
20. Громцева А.К. Самоосвіта в структурі освітньої системи. Педагогіка та психологія професійної освіти. 2012. № 2. С. 5-10.
21. Громцева, А. К. (2016). Формування готовності майбутніх учителів до самоосвіти як складової професійної компетентності [Електронний ресурс]. Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання, 7, 49-56. URL: <http://dspace.ltsu.org/bitstream/123456789/2845/1/49-56.pdf> (дата звернення: 12.05.2023).
22. Державний стандарт початкової і базової середньої освіти: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
23. Деркач, А.О. Психологічні аспекти готовності майбутнього педагога до професійної діяльності [Текст] / А.О. Деркач, Т.В. Іванова, В.О. Молякота та ін. // Психологія і освіта. – 2016. – № 2. – С. 21-27.
24. Дьоміна І. Як розвивати навички самоорганізації в учнів: <https://nus.org.ua/view/yak-rozvyvaty-navychky-samoorganizatsiyi-v-uchniv/>
25. Жерноклеєв І., Система освіти Фінляндії [Електронний ресурс] І.Жерноклеєв, Т.Пушкарьова. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/method/1300/>
26. Заборщикова М.М., Новічков В.В., Пшебильський П.Г. Самоосвіта педагогічних кадрів: поняття, проблеми, методи. // Педагогіка вищої та середньої школи. 1987. № 4. С. 5-10.
27. Закон України "Про загальну середню освіту" від 11 травня 2017 року № 2146-VIII [онлайн] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2146-19>

28. Закон України "Про освіту" від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII [онлайн] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
29. Земська Л.А. Формування готовності учнів до самоосвіти в процесі навчання у школі. - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. - Київ, 2009.
30. Зуйкова О. І. Особистісні якості, які допомагають досягти успіху та ефективної діяльності // Вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки». 2013. Вип. 2 (2). С. 45-48.
31. І. Колбаско. Формування готовності учнів до самоосвіти в умовах реалізації Державного стандарту освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / І. Колбаско. – Львів, 2009. – 213 с.
32. Ільїн В.Ю. Розвиток готовності учнів до самоосвіти у процесі навчання. - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. - Київ, 2006.
33. К. Ушинський. Вибрані педагогічні твори. – К.: Наукова думка, 1991. – С. 77.
34. Калугін Ю. В. Самоосвіта в умовах інформаційного суспільства: психолого-педагогічний аспект // Наукові праці. Психологія. 2013. Вип. 4. С. 49-57.
35. Касьяненко М.Д. Самоосвіта: проблеми визначення поняття та сутність як явища. Вісник Національної академії наук України. 2010. № 7. С. 13-17.
36. Коджаспірова Г.М. Теорія і практика самоосвіти. К., 1998.
37. Козієв Н.В. та ін. Самоосвіта педагога в умовах педагогічного коледжу. // Педагогіка і психологія професійної освіти. 2000. № 4. С. 27-31.
38. Колбаско І.В. Формування готовності учнів до самоосвіти в інформаційному просторі сучасного загальноосвітнього навчального закладу. - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. - Київ, 2012.

39. Колеснік Л. В. Формування готовності майбутніх учителів до самоосвіти в умовах педагогічного коледжу [Текст] / Л. В. Колеснік // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 16. Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики / [за наук. ред. І. Я. Редько]. - Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. - Вип. 4 (25). - С. 188-193.
40. Концепція нової української школи [Електронний ресурс] : затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 6 квітня 2016 року № 374. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-2016-%D0%BF>.
41. Кочетов О.І. Самоосвіта як засіб розвитку інтелектуальних якостей особистості. Вісник Донецького університету. Серія «Психологія, педагогіка, соціальна робота». 2017. Т. 1. С. 16-21.
42. Крутецький В. А. Готовність майбутнього вчителя початкових класів до формування різноманітних мотивацій навчальної діяльності. Харків, 1997.
43. Кузьміна М. М. Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до самоосвіти в умовах професійної підготовки [Текст] / М. М. Кузьміна // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Педагогіка". - Острог : Вид-во Нац. ун-ту "Острозька академія", 2010. - Вип. 23. - С. 238-242.
44. Кулюткін Н.Ю., Сухобська Г.С. Про особистісну складову самоосвіти вчителя. // Проблеми освіти. 2013. № 74. С. 99-105.
45. Л. Земська. Педагогічні умови формування готовності учнів до самоосвіти в процесі вивчення предметів гуманітарного циклу в загальноосвітніх навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Л. Земська. – Харків, 2010. – 200 с.
46. Л.Г. Борисова, Г.Б. Бичкова, А.П. Владіславлев, П.Г. Пшебильський. "Самоосвіта як основа професійного зростання вчителя" // Система

- підвищення кваліфікації педагогічних кадрів: інноваційний аспект.
Вип. 5. 2009. С. 18-22.
47. Локк Дж. Дослідження про людський розум / Джон Локк; пер. з англ. А. М. Котарбинської. – К.: Вид-во Київського університету, 1994. – 503 с.
48. М. Кузьміна. Самоосвітність старшокласників: сутність, критерії, рівні. // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. – Чернігів: ЧНПУ, 2013. – Вип. 113 (2). – С. 77-80.
49. М.М. Заборщикова, В.В. Новічков, П.Г. Пшебильський. "Самоосвіта як педагогічна технологія" // Педагогічний процес: теорія та практика. 2005. № 1-2. С. 8-14.
50. Міняєва, Н. (2013). Самоосвітня діяльність викладачів вищих навчальних закладів: теоретико-методологічний аспект. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Педагогічні науки", 19, 64-69.
51. Музиря С. М. Формування навичок самостійності учнів як засіб розвитку креативної особистості:
<https://genezum.org/library/formuvannya-navychok-samostiynosti-uchniv-yak-zasib-rozvytku-kreatyvnoi-osobystosti>
52. Н. Іванова. Педагогічні умови формування готовності учнів до самоосвіти в умовах інформаційного суспільства: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Н. Іванова. – К., 2013. – 199 с.
53. Н.В. Козієв та ін. "Самоосвіта як основа професійного зростання педагога" // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. Вип. 20 (30). 2015. С. 33-37.
54. Н.Ю. Кулюткін, Г.С. Сухобська. "Самоосвіта вчителя: теоретичний аналіз" // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Педагогіка». Том 9. 2020. С. 110-116.

55. Науменко І.Л. Формування мотивації самоосвіти учнів у процесі навчання. Київ: Педагогіка, 1990.
56. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні. Освіта. 2004. 3 грудня. С. 3. [онлайн] Доступно: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/10414/
57. НВК "Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів-гімназія" №1 м. Ананьєва Одеської області: <https://ananiev-nvk1.ucoz.com>
58. Нусінова Ж. А. Самоосвіта як чинник формування особистісної готовності майбутніх фахівців [Текст] / Ж. А. Нусінова // Педагогіка формування творчої особистості в інформаційному суспільстві: зб. наук. пр. / за ред. В. Г. Редько, О. В. Лакізи. - Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. - Вип. 19. - С. 196-200.
59. Основні орієнтири виховання учнів перших одинадцятих класів загальноосвітніх навчальних закладів <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
60. Острогляд А. С. Формування мотивації до навчальної діяльності в учнів старших класів: <https://urok-ua.com/treninh-formuvannya-motyvatsiji-do-navchalnoji-diyalnosti/>
61. П.І. Підкастий, А.Є. Пасекунов. "Рівні готовності до самоосвіти як педагогічна проблема". Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2019. Вип. 241, с. 147-156.
62. Положення про дистанційну освіту: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-2011-%D0%BF>
63. Положення про порядок організації самоосвіти працівників освіти: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/750-2013-%D0%BF#n10>
64. Пуні А. Ц. Психологія готовності особистості до професійної діяльності. Київ, 1989.
65. Райський Б.Ф. Педагогічні засади самоосвіти. К., 2006.

- 66.Родюк Н.Ю., Лазаренко Н.І., Доті Ч. Інноваційні процеси в розвитку вищої освіти Фінляндії. Молодий вчений. 2018. № 5.2 (57.2), травень. С. 38-41.
- 67.Рувінський Л.І. Самоосвіта як засіб саморозвитку творчої першооснови особистості. Наукові записки. Серія «Педагогіка і психологія». 2019. Т. 1. С. 109-113.
- 68.Серіков, Г. М. (2015). Самоосвіта як засіб професійного становлення та розвитку майбутнього фахівця. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Педагогіка, 13, 115-119. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_ped_2015_13_22 (дата звернення: 12.05.2023).
- 69.Сковорода Г. К. Вибрані твори: у 2-х т. / Г. Сковорода; наук. ред. В. В. Ніконова; примітки В. І. Ніконова, Г. А. Цебрій. – К.: Дніпро, 1988. – Т. 1. – 672 с.; Т. 2. – 672 с.
- 70.Сластьонов В. О. Психологічні аспекти готовності вчителя до використання інформаційних технологій в навчальному процесі. Харків, 2010.
- 71.Сухомлинський В. О. Вибрані педагогічні твори: у 5-ти т. / В. О. Сухомлинський; наук. ред. Є. А. Столяр. – К.: Рад. школа, 1984-1985.
- 72.Тучкіна Л. К. Усвідомлення відсутності досвіду і знань для вирішення певної проблеми / Л. К. Тучкіна // Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. – Київ, 2008. – Вип. 3. – С. 33-41.
- 73.Угода між Урядом України та Урядом Фінляндської Республіки про реалізацію проекту "Фінська підтримка реформи української школи" https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246_001-18#Text
- 74.Узнадзе Д. М. Психологія волі. М., 1966.
- 75.Ушинський К. Дидактичні засади / К. Ушинський; пер. з польськ. М. Кривошеєвої; за наук. ред. О. Є. Савченка. – К.: Рад. школа, 1986. – 512 с.

76. Федорова О. Ф. Проблеми самостійної роботи вчителя // Педагогіка і психологія вищої школи. - 2002. - Вип. 1. - С. 120-123.
77. Черніловська Н. В. Формування готовності студентів до самоосвіти в процесі вивчення психології [Текст] / Н. В. Черніловська // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. - Тернопіль, 2014. - Вип. 2 (35). - С. 9-14.
78. Яковець Т. Я. Формування готовності до самоосвіти у майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах педагогічної освіти: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти НАПН України. – Київ, 2015. – 20 с.

ДОДАТОК А

Determination of readiness in various approaches

Approach	Determination of readiness	Authors
functional	a short-term or long-term state in which mental functions are activated, such as the ability to mobilize physical and mental resources necessary for the effective implementation of activities	V.A. Alatortsev, F. Genov, E.P. Ilyin, N.D. Levitov, L.S. Nersesyan, V.N. Pushkin, etc.
personal	the manifestation of individual and personal qualities, which is determined by the nature of the activity. At the same time, some researchers consider readiness as a complex of various properties and relationships of personality, others - as an integral, holistic education	K.A. Abulkhanova, B.G. Ananyev, L.I. Bozhovich, L.S. Vygotsky, I.S. Kon, A.N. Leontiev, S.L. Rubinstein, V.S. Merlin, F.T. Mikhailov, A.Ts. Puni, V.V. Stolin, V.F. Safin, I.I. Chesnokova, E.V. Shorokhova, et al.
activity-based	the manifestation of individual, personal and subjective characteristics of the properties and qualities of a person in their integrity, providing a person with the opportunity to effectively perform their functions	A.A. Derkach, M.I. Dyachenko, L.A. Kandybovich et al .

Yevgeniya I. Soveiko, Criteria for diagnosing the level of students' readiness for self-educational activities

ДОДАТОК Б

Табл. 1.1.
Основні підходи до визначення
поняття «самоосвіта».

Основа тлумачення поняття «самоосвіта»: (самоосвіта - це...)	Загальний зміст тлумачення
форма	<ul style="list-style-type: none"> отримання знань (Е.Лебедева); присвоєння досвіду (Л.Г.Борисова); здійснення пізнавальної діяльності (А.П.Владіславов) поглиблення знань (Г.Б.Бичкова)
шлях	<ul style="list-style-type: none"> продовження освіти (Е.Лебедева) до самого себе (Л.Н.Кулікова)
процес	розвитку інтелектуальних якостей та розумових здібностей (А.І.Кочетов)
пізнавальна діяльність	<ul style="list-style-type: none"> яка виходить за межі обов'язкових завдань (І.Ф.Гончаров) яка характеризує високий ступінь саморегуляції (Н.В.Косенко)
коректування	спосіб розумової діяльності, її операцій (Л.І.Рувінський)

засіб	саморозвитку, творчої першооснови особистості (Л.І.Рувінський)
удосконалення	спосіб особистості за допомогою самостійної та науково-дослідницької діяльності (А.І.Кочетов)
результат	та умова освіти (А.І.Кочетов)
основа росту	вчителя як спеціаліста (Р.П.Скульський)
вид	пізнавальної діяльності (П.Г.Пшебильський)
компонент	системи освіти (В.Н.Турченко)
система	<ul style="list-style-type: none"> розумового та світоглядного самовиховання (К.М.Коджаспірова) оновлення, розширення та поглиблення отриманих знань, удосконалення практичних умінь та навичок (В.А.Козаков)
ланка	що пов'язує та інтегрує навчання, працю та суспільну діяльність у єдине ціле (А.Л.Загорський)
стрижень	що обумовлює цілісність системи освіти (С.Б.Орлов)
оволодіння	знаннями за ініціативою самої особистості (Б.Ф.Райський, М.Н.Скаткін)

Н. Г. Сидорчук, Категорійний аналіз поняття «Самоосвітня діяльність майбутнього вчителя»

ДОДАТОК В

Table 1. Types of students' readiness for self-educational activities

Readiness for self-educational activities			
high	average		low
able and willing or confident to engage in self-educational activities	are capable, but do not want or are not confident in themselves for self-educational activities	unable to engage in self-educational activities, but want or are confident	not able and willing or not confident to engage in self-educational activities
activity is regulated by the subject of self-education		activity is regulated by the teacher	

Ye. I. Soloveiko, Approaches to the definition of the concept of “Readiness for self-education activity” in psychological and pedagogical science

ДОДАТОК Г

Рис. 1. Структура процесу самоосвіти

Топольник Я. В.

***Самоосвітня діяльність студентів: особливості, функції, структурні
компоненти, принципи, етапи здійснення***

ДОДАТОК Г

Види роботи в класі (в умовах очного або дистанційного навчання)	Використання прийому «Незакінчене речення», методи «Навчаючи – вчуся», «Приваблива мета», «Два-чотири – разом», евристичні питання, організація проектів «Вода – джерело життя», «Тварини проти», «Ідеальна реклама», застосування уроків-досліджень, прийому алгоритмізації, хвилинок ерудита, організація самостійної роботи учнів від простого до складного, застосування таких прийомів самоосвітньої роботи як «Пастка», «Каталізатор», «Виручалочка», створення ментальних мап, творчих схем та замальовок, вправа «Притча», «Я все зможу», «Будинок моєї мети», «Почати діяти», «Мозковий штурм «Чому люди не переборюють невдачі» (та інші види Мозкового штурму), використання мультимедійних засобів: демонстрація відео, програвання аудіо, використання онлайн-платформ; Quizizz може бути використано навіть у класі, інші платформи, такі як Kahoot, Quizlet, Flippity, Wordwall та ін. можна задіяти за умов наявності мультимедійної дошки)
Позакласні заходи та активності	проведення бесід про необхідність самоосвіти (може бути проведено в умовах виховної години), внутрішньошкільні та міжшкільні змагання (брейн-ринги, вікторини, ток-шоу, олімпіади, конкурси, проведення екскурсій)

Шхалахова Д.А.

*Шляхи формування готовності до самоосвіти з використанням
різноманітних вправ, прийомів та методик*